

DE PARTICIPATIONE INTELLECTUALITATIS PURAE IN HOMINE SECUNDUM DOCTRINAM DIVI THOMAE AQUINATIS.

Dr. Petrus Čiklič:

(Continuatur)

Articulus II.

Postquam disseruimus de distinctione intellectus et rationis in genere, et de distinctione rationis et »intellectus« humani in specie, exurgit quaestio magni momenti in philosophia thomistica: Utrum intellectus et ratio in homine sint duae potentiae aut facultates, vel una? Ratio enim discurrit, intellectus immediate cognoscit, ratio quasi movetur ex uno cognito in aliud incognitum, intellectus autem immobiliter, simplici intuitu veritatem videt, et ideo videtur quod sint diversae potentiae diversis actibus obiectum suum cognoscentes. Diversi enim actus ad diversas potentias pertinent, quia, secundum doctrinam s. Thomae, potentiae operativae specificantur per actus.¹

Sanctus Doctorclare et sine ulla haesitatione ad hanc quaestionem respondet: »... per eandem potentiam intelligimus et ratiocinamur. Et sic patet quod in homine eadem potentia est ratio et intellectus.«²

Intelligere ergo et ratiocinari ad unam et eandem potentiam seu facultatem pertinent.

In eodem loco, postquam S. Thomas affirmavit quod ratio et intellectus in homine nec sint nec possint esse diversae potentiae, doctrinam suam ulterius explicat. Hoc enim manifeste apparet si actus utriusque considerantur. Intelligere enim, quod

¹ Cf. v. g. I, q. 77, a. 3; In II de Anima, lec. 6.

² I, q. 79, a. 8. — »... dicitur in homine: quia simpliciter loquendo, virtus quae est intellectus tantum, alia potentia et natura est a virtute quae est ratio; quoniam illa repugnat discursui, haec autem discursiva est. Sed illa in homine non invenitur, sed in angelo: intellectus enim in homine modica est participatio in primis principiis«. Card. Caietanus, Comm. in I, q. 79, a. 8.

est actus intellectus, dicitur cum veritatem intelligibilem simpliciter, id est intuitive et immobiliter apprehendimus et ita prima principia cognoscimus; ratiocinari autem, quod est actus rationis, dicitur cum de uno cognito ad aliud procedimus et sic v. g. conclusiones cognoscimus et habitum scientiae acquirimus. Ratiocinari ergo comparatur ad intelligere sicut moveri ad quiescere, vel acquirere ad habere: intellectus enim immobiliter, intuitive prima principia habet, ratio autem se movendo, discurrendo, inquirendo scientiam acquirit. Intelligere est actus perfecti, ratiocinari vero imperfecti. Sed quia »motus semper ab immobili procedit, et ad aliquid quietum terminatur, inde est quod ratiocinatio humana secundum viam inquisitionis, vel inventionis procedit a quibusdam simpliciter intellectis, quae sunt prima principia; et rursus in viâ iudicii resolvendo redit ad prima principia, ad quae inventa examinat. Manifestum est autem quod quiescere et moveri non reducuntur ad diversas potentias, sed ad unam et eandem etiam in naturalibus rebus; quia per eandem naturam aliquid movetur ad locum, et quiescit in loco«. Ergo etiam homo per eandem potentiam et intelligit et ratiocinatur. Aliis verbis, homo non habet duas potentias, intellectum scilicet et rationem, sed unam tantum.³

Facultas ergo nostra cognoscitiva, sicut Angelicus docet, una est, sed diverso modo operando duplex munus exercet: cognoscit enim prima principia intuitive et immobiliter, et conclusiones inquirendo et discurrendo. Ratio enim et intellectus »non sunt diversae partes animae, sed ipse intellectus dicitur ratio, in quantum per inquisitionem quamdam pervenit ad cognoscendum intelligibilem veritatem«.⁴

Hanc doctrinam, quae in Summa Theologica ita clare et distincte stabilita est, S. Doctor iam antea, ex professo in Quaestionibus Disputatis De Veritate et occasionaliter etiam in aliis locis, similiter proposuit. In De Veritate enim disserens de quaestione: »Utrum intellectus et ratio diversae potentiae sint?« — clare asserit, quod una potentia est »quae ipsa principia accipit, quod est intellectus, et principia in conclusiones ordinat, quod est rationis«.⁵ Etiam si enim actus intellectus est simplex apprehensio veritatis, actus vero rationis discursus ex

³ Cf. I, q. 79, a. 8; II-II, q. 83, a. 10, ad 2.

⁴ In III de Anima, lec. 14, n. 812.

⁵ De verit., q. 15, a. 1.

noto ad ignotum, tamen hi duo actus ab una et eadem potentia procedunt. Idem enim est ratio et intellectus, quia eadem potentia est quae confert, et aliquid absolute accipit, ut in eodem loco notat S. Thomas. Et comparando intellectum cum quiete et rationem cum motu, iterum concludit cum Augustino (VIII super Genes. ad litteram, c. 20 et 24) quod omnis motus ab immobili procedat et cum Aristotele (in V Physic.) quod finis motus sit quies. Ergo in uno et eodem homine, in una et eadem natura idem est principium quietis et motus, et ideo una et eadem potentia intellectus et ratio.

Sed hic S. Doctor et aliam rationem adducit cur »intellectus« humanus non potest esse diversa potentia a ratione, scilicet ex natura ipsius participationis.

Oportet enim in anima nostra, quae per viam rationis cognoscit, inveniri aliquam participationem illius simplicis cognitionis, quae in angelis est. Sed id »quod sic participatur, non habetur ut possessio, id est sicut aliquid perfecte subiacens potentiae habentis illud«, seu »illud quod est superioris naturae, non potest esse in inferiori natura perfecte, sed per quamdam tenuem participationem«. Ideo enim ad id, quod hoc modo, nempe per participationem, habetur, »non deputatur aliqua potentia«; sicuti etiam animalia bruta, quae aliquam participationem rationis habent, scilicet quamdam prudentiam naturalem, non dicuntur habere rationem aliquam, quamvis aliquid prudentiae participant: sed hoc inest eis secundum quamdam aestimationem naturalem. »Similiter nec in homine est una potentia specialis, per quam simpliciter et absolute et absque discursu cognitionem veritatis obtineat; sed talis veritatis acceptio inest sibi per quemdam habitum naturalem, qui dicitur intellectus principiorum. Non est igitur in homine aliqua potentia a ratione separata, quae intellectus dicitur; sed ipsa ratio intellectus dicitur, quod participat de intellectuali simplicitate, ex quo est principium et terminus in eius propria operatione.« Ita ergo »potentia discurrens et veritatem accipiens non erunt diversae, sed una; quae, in quantum est perfecta, veritatem absolute cognoscit; in quantum vero est imperfecta, discursu indiget«.⁶

Facultas ergo nostra cognoscitiva una et indivisa est. Ratio enim nostra in quantum participat de pura intellectualitate in

⁶ Cf. De verit., q. 15, a. 1.

tantum prima principia intuitive, immediate et immobiliter videt, sed in quantum »intellectus obumbratus« est, inquirendo et ratiocinando veritatem intelligibilem cognoscit. Eadem enim facultas seu potentia est et quae fertur in principia, et quae per principia in conclusiones;⁷ ita ergo »intellectus et ratio non sunt in nobis diversae potentiae«.⁸

*

Sed quomodo nunc solvere difficultatem in principio articuli propositam, nempe, quod diversi actus ad diversas potentias pertineant? Doctrina enim S. Doctoris est, quod potentiae specificentur per actus, actus vero per obiecta.⁹ Sed actus rationis, quae discursive cognoscit, totaliter diversi sunt ab actibus intellectus, qui intuitive et immobiliter veritatem videt. Ergo diversi actus, diversae potentiae.

Sed in doctrina S. Thomae tantummodo obiecta formaliter diversa specificant actus et consequenter etiam potentias, quia potentiae specificantur per actus: »... potentiae animae distinguuntur secundum diversas rationes obiectorum, eo quod ratio cuiuslibet potentiae consistit in ordine ad id ad quod dicitur, quod est eius obiectum«.¹⁰ »Unde necesse est quod potentiae diversificentur secundum actus et obiecta«.¹¹

Vel breviter in syllogismo:

Illae potentiae sunt specificè diversae quae habent actus formaliter diversos. Atqui actus formaliter diversificantur per obiecta formaliter diversa. Ergo illae potentiae sunt specificè diversae quae habent obiecta formaliter diversa.

Actus enim, qui specificant et definiunt potentias, specificantur et cognoscuntur et ipsi ab obiectis formaliter diversis.

Intellectus autem noster et ratio non habent obiecta formaliter diversa, sed unum idemque obiectum formale, scilicet ens,¹² quia »id, ratione cuius res omnes sunt formaliter intelligibiles, est ratio entis« iuxta dictum R. P. Siwek, S. J.¹³ Quidquid ergo intelligitur aut ratiocinatur, sub ratione entis intelli-

⁷ Cf. *Ibidem*, q. 8, a. 15; q. 15, a. 1, ad 5.

⁸ II-II, q. 83, a. 10, ad 2; cf. In II Sent., D. 24, q. 1, a. 3, ad 4.

⁹ Cf. I, q. 77, a. 3; De anima, q. unica, a. 13; In II de Anima, lec. 5 et 6.

¹⁰ I, q. 79, a. 7.

¹¹ I, q. 77, a. 3; cf. I, q. 59, a. 4; De verit., q. 15, a. 2.

¹² Cf. Adamczyk, De obiecto formali intellectus nostri secundum doctrinam S. Thomae Aqu., Romae, Univ. Gregoriana, 1933.

¹³ Psychologia metaphysica, Romae, Univ. Gregoriana, 1939, p. 237.

gitur et ratiocinatur. Unde intellectus et ratio »in objecto conveniunt. Differunt autem in modo, quia in cognitionem veritatis, ratio inquirendo pervenit, quam intellectus simplici intuitu videt«. ¹⁴

Diversus modus quo intellectus noster et ratio veritatem cognoscunt, non dicit etiam formaliter diversos actus et ideo nec diversas potentias. Diversus enim modus, quo eliciuntur actus intellectus et rationis, non sufficit ut habeamus diversas potentias, sed requiruntur actus formaliter diversi, et consequenter etiam objecta formaliter diversa.

Ex hoc ergo elucet, quod intelligere et ratiocinari in homine ad unam et eandem potentiam pertineant. ¹⁵ Intellectus et ratio denominantur quidem »ex diversis actibus«, ¹⁶ tamen hi actus non sunt formaliter diversi, quia utrique ad idem obiectum cognoscendum tendunt, diverso tamen modo. Actus enim intellectus et actus rationis ad invicem ordinantur ut perfectum et imperfectum. »Duae operationes possunt simul esse unius potentiae, quarum una ad aliam refertur et ordinatur; et patet quod voluntas simul vult finem et ea quae sunt ad finem; et intellectus simul intelligit principia et conclusiones per principia, quando tamen scientiam acquisivit«. ¹⁷

Possimus gitor concludere cum Angelico Doctore, quod in homine »ratio et intellectus non sunt diversae potentiae«, sed una, ¹⁸ et quod prima principia »non pertinent ad aliquam specialem potentiam, sed ad quendam specialem habitum, qui dicitur intellectus principiorum«. ¹⁹ Ita ergo in una eademque po-

¹⁴ In II Sent., D. 9, q. 1, a. 8, ad 1; cf. I, q. 59, a. 1, ad 1.

¹⁵ Cf. I, q. 83, a. 4 et ad 2; I-II, q. 90, a. 1, ad 2.

¹⁶ Cf. II-II, q. 49, a. 5, ad 3: »Dicendum, quod etsi intellectus et ratio non sint diversae potentiae, tamen denominantur ex diversis actibus. Intellectus enim nomen sumitur ab intima penetratione veritatis; nomen autem rationis ab inquisitione et discursu«.

¹⁷ De poten., q. 4, a. 2, ad 10. — »In potentiis enim vel habitibus ex duobus attenditur diversitas: scilicet ex obiectis, et ex diverso modo agendi. Diversitas autem obiectorum diversificat potentias et habitus essentialiter, sicut visus differt ab auditu et castitas a fortitudine. Sed quantum ad modum agendi non diversificantur potentiae vel habitus per essentiam, sed secundum completum et incompletum: quod enim aliquis clarius vel minus clare videat, vel opus castitatis promptius vel minus prompte exercent, non diversificat potentiam visivam, vel habitum castitatis; sed ostendit potentiam et habitum esse perfectionem, vel minus perfectum«. — De verit., q. 14, a. 7.

¹⁸ De verit., q. 15, a. 1.

¹⁹ I, q. 79, a. 12.

tentia, nempe »in ratione duo intelliguntur: scilicet participatio quaedam intellectualis veritatis et iterum intellectus obumbratio vel defectus«. ²⁰

Articulus III.

»Intellectus« humanus, quo homo in ordine creaturarum angelo configuratur, et quo prima principia, sive in ordine speculativo, sive etiam in ordine practico seu operativo, cognoscit, non est potentia seu facultas quaedam specialis a ratione distincta.

Sed nunc quaeritur, quid sit haec »scintilla« qua homo in ordine quasi supra humano ponitur, et de qua tota vita nostra speculativa et practica quodammodo dependet.

Audivimus iam S. Doctorem nominare hunc »intellectum« nostrum quemdam habitum. »Intellectus principiorum« non est potentia, sed habitus potentiae-rationi superaditus, quo homo prima principia immediate et immobiliter cognoscit. Hoc enim clare asserit Angelicus loquendo de distinctione intellectus angelici et humani in cognitione veritatis, cum concludat: »Primo modo ergo intellectus potentia est, sed secundo modo accipiendo habitus principiorum dicitur«. ¹

Ergo tantummodo angelus habet intellectum-potentiam seu facultatem, dum »intellectus« humanus est habitus quidam primorum principiorum. Homo enim habet rationem tantum ut potentiam immaterialem cognoscitivam, cui additur »habitus primorum principiorum«, ut aliquas veritates sine discursu — modo angelico — cognoscere possit. Et ideo cum loquimur de »intellectu« humano, tunc semper »accipitur... intellectus non pro ipsa intellectiva potentia, sed pro habitu quodam pro homo... naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia«. ²

Cognitio ergo primorum principiorum pertinet ad aliquem specialem habitum et non ad potentiam. ³ Sicut enim ad rationem-

²⁰ De verit., q. 26, a. 9, ad 3 in cont.

¹ In III Sent., D. 35, q. 2, a. 2, sol. 1.

² In VI Ethic., lec. 5, n. 1179.

³ Cf. I, q. 79, a. 12. — Nobis videtur Rev. P. De Mandato, S. J. non scripssisse in hac re »ad mentem S. Thomae« cum affirmet: »Intellectus quatenus intellectus importat facultatem immediate perceptivam quidditatis rerum et convenientiae praedicati cum subiecto; quare dici solet facultas vel habitus principiorum«. — Institutiones philosophicae, Romae, 1894, p. 477, n. 187. (Sublineatio est nostra).

potentiam pertinet discursus a principiis in conclusiones, ita etiam pertinet ad hunc intellectum-habitus »in universalibus iudicium absolutum de primis principiis.«⁴

Et re vera huic doctrinae optime respondet Sancti Doctoris doctrina generalis de habitibus: »Habitus, secundum proprietatem sui nominis, significat qualitatem quandam quae est principium actus, informantem et perficientem potentiam; unde oportet, si proprie accipiatur, quod sit superveniens potentiae sicut perfectio perfectibili.«⁵

Ita enim »habitus primorum principiorum« est qualitas quaedam seu accidens potentiae-rationi superveniens, ut perficiat eam ad actus superiores naturae suae propriae exercendos. Est enim accidens accidentis, quia inest facultati quae etiam accidens animae est.

Ideo enim ratio nostra, habens hunc habitum intellectualelem, a S. Thoma saepissime intellectus dicitur.⁶ Semper ergo cum loquimur de »intellectu« humano, tunc prae oculis cum S. Doctore habemus aut »habitus primorum principiorum« aut ipsam rationem humanam habentem hunc habitum.

Nunc autem oritur quaestio magni momenti et inter Scholasticos multum agitata, scilicet: Undenam provenit hic habitus primorum principiorum?

Variae enim sunt sententiae inter Thomistas de vera ac genuina mente S. Thomae in hoc problemate. Alii enim dicunt, quod »intellectus principiorum« sit habitus acquisitus per iudicia intellectus possibilis, alii, quod sit omnino a natura inditum rationi et cum ipsa in creatione animae comproductum, alii vero, quod sit causatum in nobis ab intellectu agente, alii iterum, quod sit naturalis inchoative, etc. etc.⁷

Omittendo hic uberiolem expositionem harum sententiarum conabimur breviter exponere ipsam genuinam mentem Aqu-

⁴ In VI Ethic., lec. 9, n. 1255.

⁵ In II Sent., D. 24, q. 1, a. 1; cf. I-II, q. 49, aa. 1-4; I, q. 87, a. 2; In VI Ethic., lec. omnes; De virt. in comm., q. 1, a. 12.

⁶ Cf. De verit., q. 15, a. 1: »... sed ipsa ratio intellectus dicitur...«. — »In ratione duo intelliguntur: scilicet participatio quaedam intellectualis veritatis et iterum intellectus obumbratio vel defectus«. De verit., q. 26, a. 9, ad 3 in contr.

⁷ Cf. Collegii Complutensis, S. Cyrilli Discalceatorum FF. Ordinis B. Mariae de Monte Carmeli, Disputationes In Arist. Dialecticam et Philosophiam naturalem, iuxta miram Angelici Doctoris D. Thomae doctrinam, et eius Scholam, editio novissima, Lugduni, Sumpt. Joannis-Antonii Huguetan, 1637, Disput. XX, q. 2, nn. 8, 9, 10, 11, 12, pp. 663—665.

natis de hoc problemate. Diversitas autem harum opinionum, ni fallimur, provenit ex confusione »habitus principiorum« quo cognoscimus prima principia et qui rationi opponitur (de hoc solo loquimur in hoc capite) cum »habitu principiorum«, qui est »certa apprehensio« primorum principiorum et opponitur habitui scientiae.⁸ Primus enim est totaliter innatus, alter vero, ut ex capitibus sequentibus apparebit, est exquisitus, sed potest dici innatus seu naturalis tantummodo »inchoative«, in quantum scilicet est innatus primus, quo hunc ultimum acquirimus.

»Intellectus« igitur humanus, quo homo prima principia cognoscit, habitus naturalis est. Sanctus Doctor clare asserit, quod »intellectus principiorum dicitur esse habitus naturalis; ex ipsa enim natura intellectualis convenit homini quod statim cognito quid est pars, cognoscat quod omne totum est maius sua parte; et simile est in caeteris«.⁹

Ipsa enim natura animae rationalis exigit hunc habitum principiorum, et ideo ab ipso Creatore naturae nostrae nobis inditus est. Ratio enim nostra per se non potest cognoscere prima principia, quia »si aliqua sunt quae statim, sine discursu rationis, apprehenduntur, horum non dicitur esse ratio, sed intellectus«, ut ait S. Doctor.¹⁰ Sed prima principia rationi necessaria sunt. Prima enim principia sunt regula conclusionum et secundum ea »in omnibus iudiciis dirigimur.¹¹ Omnis enim »ratiocinatio humana, secundum viam inquisitionis vel inventionis, procedit a quibusdam simpliciter intellectis, quae sunt prima principia; et rursus, in via iudicii, resolvendo redit ad prima principia, ad quae inventa examinat«.¹² Sine intellectu ergo qui est habitus principiorum ratio nostra non posset operationes suas exercere, et praesertim non posset ad acquisitionem scientiae seu conclusionum pervenire. »Unde oportet quod omnis processus rationis ab aliquo intellectu procedat«.¹³ »Intellectus« enim est principium rationis et ratio sollummodo

⁸ De hoc ultimo enim S. Thomas loquitur v. g. In III de Anima, lec. 5, n. 639; In I Post. Analyt., lec. 36, n. 11; lec. 44, n. 3, etc.

⁹ I-II, q. 51, a. 1; cf. De verit., q. 15, a. 1; q. 16, a. 1; In III Sent., D. 33, q. 2, a. 4, sol. 4.

¹⁰ In III Sent., D. 35, q. 2, a. 2, sol. 1; cf. ibid., D. 23, q. 2, a. 2, sol. 1.

¹¹ Ibidem, D. 33, q. 1, a. 3, sol. 3, ad 1; In II Sent., D. 24, q. 1, a. 1, ad 3.

¹² I, q. 79, 8; cf. II-II, q. 8, a. 1, ad 2.

¹³ II-II, q. 49, a. 2.

procedendo ab intellectu operationes suas proprias exercere valet et ad certam cognitionem veritatis pertingere. »Intellectus invenitur rationis principium quantum ad viam inveniendi, terminus vero quantum ad viam iudicandi«. ¹⁴ Ratio enim resolvendo conclusiones in principia certitudinem suam ab »intellectu« habet: »Certitudo rationis est ex intellectu«. ¹⁵ Ratio ergo humana, propter debilitatem et imperfectionem suam »habitu principiorum« indiget. Exigentia ergo »intellectus« ex ipsa natura rationis provenit.

Qua ex ratione Auctor naturae humanae impressit in eam aliquem habitum, quo ratio nostra elicere posset actus quasi naturae suae superiores, et qui habitus »intellectus principiorum« dicitur: »Huiusmodi autem rationis lumen, quo principia huiusmodi sunt nobis nota, est nobis a Deo inditum quasi quaedam similitudo increatae veritatis in nobis resultantis. Unde cum omnis doctrina humana efficaciam habere non possit, nisi ex virtute illius luminis, constat quod solus Deus est, qui interius, et principaliter docet«. ¹⁶ Et in alio loco docet Angelicus, quod istud lumen nihil aliud sit nisi habitus perficiens rationem, ut prima principia cognoscere possit et ideo »intellectus-habitu principiorum« dicitur. ¹⁷ »Intellectus principiorum« igitur est habitus, qui ex ipsa natura animae nostrae profluit et ideo a S. Doctore »lumen naturale« dicitur ¹⁸

Ex his iam patet quantopere absurda sit sententia eorum, qui docent intellectum primorum principiorum totaliter acquisitum esse et causari in nobis ab intellectu agente.

Hic habitus ergo est innatus hominibus, ¹⁹ est naturalis, id est a nativitate inest nobis, et ideo invenitur iam in pueris qui usum rationis non habent. Hoc Aquinas explicite affirmat cum dicit: »... puer non potest uti habitu intellectus principiorum ... qui ei habitualiter inest, propter defectum aetatis«. ²⁰ Ex hoc

¹⁴ De verit., q. 15, a. 1; »... in speculativis intellectus principiorum est principium rationis syllogizantis«. — I-II, q. 58, a. 5, ad 1.

¹⁵ II-II, q. 49, a. 5, ad 2; cf. In II Sent., D. 9, q. 1, a. 8, ad 1.

¹⁶ De verit., q. 11, a. 1.

¹⁷ Cf. I-II, q. 57, a. 2.

¹⁸ Cf. II-II, q. 2, a. 3, ad 2.

¹⁹ »Habitus innatus est qui incipit cum natura; et ab eius principiis ortum habet. Huiusmodi est habitus, qui dici solet intellectus principiorum, nempe habitus, quo intellectus ad prima principia cognoscenda disponitur«. — Nuntio Signoriello, Lexicon Peripateticum Philosophico-Theologicum, ed. 5, Romae, F. Pustet, 1931, sub litt. H: dist. 3, p. 176.

²⁰ I-II, q. 94, a. 1, ad id vero quod in contrarium...

concludit S. Doctor, quod nobis iste »naturalis habitus datur in creatione« sicut »infusus in reparatione«.²¹ Ergo non est acquisitus, sed innatus et ideo »omnis homo similiter intelligit prima principia«, sicut et »omnis hirundo similiter facit nidum«, quia cognitio primorum principiorum consequitur naturam speciei humanae.²² Unde sicut instinctus est innatus hirundinibus et aliis animalibus brutis, ita etiam »intellectus-habitus primorum principiorum« est innatus hominibus. Datur enim hominibus in ipsa creatione, est enim concreatus et ideo invenitur in nobis etiam ante annos discretionis.

Hic »habitus-intellectus principiorum« est verus habitus, qui iam a principio potentiae-rationi est superadditus et cui dat sane mirabilem perfectionem et facilitatem agendi. Hoc est ratio cur homo, statim cum ad usum rationis venit, naturaliter et infallibiliter prima principia cognoscat.²³ Ergo »intellectus-habitus principiorum« non potest dici tantummodo »initium habitus«,²⁴ nisi forsitan hoc accipiatur pro habitu principiorum acquisito, qui est certa apprehensio primorum principiorum et scientiae opponitur. Huic acquisito, qui est »partim a natura . . . et partim ab exteriori principio«,²⁵ ut postea videbimus, re vera habitus naturalis, innatus potest dici quodammodo »initium«.

Intellectus-habitus principiorum realiter distinguitur ab ipsa potentia cui inest, sicut etiam alii habitus, scilicet infusi et acquisiti, salva reverentia eorum qui contrariam sententiam tenent.²⁶ Nos autem non videmus rationem cur hic habitus realiter non distingueretur a sua potentia, cui inest ut accidens et cui dat virtutem ut exerceat actus quos sine eo exercere non posset. Sicut enim facultas cui inest realiter distinguitur ab essentia animae ita et habitus principiorum distinguitur a facultate sua.

Sed nunc quaeritur, cuinam praesertim facultati insit hic »intellectus principiorum«? Utrum intellectui agenti an possi-

²¹ In III Sent., D. 23, q. 3, a. 2, ad 1.

²² Cf. III C. Gent., c. 85; »Intellectus principiorum consequitur ipsam naturam humanam quae aequaliter in omnibus invenitur«. — II-II, q. 5, a. 4, ad 3; »... quae sunt naturalia, sunt eadem apud mones.« — II C. Gent., c. 83.

²³ Cf. art. 2 capitis sequentis et art. unicum cap. V ubi sermo erit de naturali et infallibili cognitione prim. principiorum.

²⁴ Cf. P. Siwek, op. cit., p. 369 et notam 3.

²⁵ I-II, q. 51, a. 1.

²⁶ Cf. P. Siwek, op. cit., p. 369, notam 3.

bili? Intellectus-habitus principiorum, ut supra cum S. Doctore diximus, est perfectio quaedam potentiae cognoscitivae. Intellectus autem agens non est facultas formaliter cognoscitiva; ipse enim nihil cognoscit sed facit cognoscere, in quantum quidditates rerum abstrahit a materia et sic facit eas intelligibiles actu.²⁷ »Intellectus principiorum« igitur, quo homo naturaliter prima principia cognoscit, non potest inesse intellectui agenti.

Restat ergo ut cum S. Doctore dicamus intellectum possibilem esse subiectum omnium habituum intellectualium, ergo etiam »intellectus principiorum«.²⁸ Intellectus enim possibilis seu patiens est facultas formaliter cognoscitiva et ideo ei debet inesse »intellectus principiorum« tanquam habitus naturalis, ut cum eo possit actus quasi superiores naturae suae rationalis elicere, id est statim, sine discursu, immediate et intuitive prima principia cognoscere.

*

Conclusio igitur nostra totius huius capituli haec est: Homo habet, non intellectum, sed rationem ut potentiam immaterialem cognoscitivam, et ideo, non intellectualis, sed rationalis substantia dicitur. Tamen »in intellectu humano puritas intellectualis cognitionis non penitus obscuratur«;²⁹ invenitur enim in homine aliqua participatio illius intellectualitatis purae, quae angelis, qui intellectum purum habent, propria est; haec participatio »intellectus principiorum« dicitur. Hic autem »intellectus« est, non potentia, sed habitus quidam naturalis, intellectum possibilem perficiens, ut actus proprie intellectivos exercere possit.

De hac vero »intellectiva« cognitione humana in capitibus sequentibus sermo erit.

²⁷ Cf. In III de Anima, lec. 10, n. 731.

²⁸ Cf. I-II, q. 50, a. 4, ad 1; De verit., q. 16, a. 1, ad 13: »Non autem ponitur quod intellectus agens sit subiectum habituum, sed magis possibilis; unde ipsa potentia quae habitui naturali subiicitur magis videtur esse potentia passiva quam activa«; In III Sent., D. 23, q. 1, a. 1.

²⁹ De verit., q. 13, a. 3.